

Infàncies en desigualtat i pobresa a Barcelona

Xavier Martínez-Celorrío

Investigador del CRIT de la Universitat de Barcelona (UB)

Paraules clau: pobresa infantil, privació material, desigualtat urbana, política social

La postcrisi a la ciutat de Barcelona està consolidant una elevada taxa de pobresa infantil i ha fet créixer ràpidament la polarització social entre les infàncies en plural. És una pauta d'estratificació contrària a la del conjunt de la ciutat on la desigualtat de rendes s'ha moderat entre el període 2011-2017. Barcelona té una taxa de pobresa infantil comparable a la de Madrid i Berlín amb una bretxa o intensitat semblant a la mitjana catalana. L'article es focalitza en la màxima privació material severa en les llars amb infants ateses pels serveis socials. La capacitat per reduir la pobresa infantil a través de transferències socials és inferior a la registrada el 2011. Malgrat que no es disposa de les competències reguladores del preu de l'habitatge i del mercat de treball, el poder local redueix un 17% la taxa de pobresa extrema amb les ajudes d'emergència social. Per poder aplicar una política activa contra la pobresa infantil en clau predistributiva cal una governança multinivell amb un enfocament als drets de la infància i un mix de polítiques per reactivar l'ascensor social.

Introducció

Les condicions de vida de la infància són un indicador directe de com una societat compleix o no la igualtat d'oportunitats i la justícia social. És a dir, ens mostra fins quin grau garanteix un bon inici (*a good start*) a tots els infants i adolescents que n'estimuli les potencialitats, i que neutralitzi alhora la influència desigualadora dels seus orígens socials i de renda. La pobresa infantil és el principal obstacle en aquest objectiu i és el resultat de com la desigualtat socioeconòmica afecta l'etapa més sensible del cicle vital. En la infància s'acumulen majors riscos socials amb seqüeles i conseqüències posteriors en les transicions

juvenils i en l'edat adulta en termes de salut, de nivell educatiu, d'ocupació i d'ingressos.

Les grans ciutats pateixen encara més les conseqüències de la pobresa infantil, atès que la seva mateixa estratificació de renda es polaritza amb els fluxos de la globalització neoliberal. L'arribada de professionals d'alt nivell de renda així com d'immigrants i refugiats pobres fa augmentar una desigualtat social cada cop més complexa i segregada però sense que les ciutats disposin de les competències i els recursos de política social que són centrals per reforçar la cohesió social.

En aquest article, presentem, en primer lloc, la polarització social de les infàncies (en plural) a la ciutat de Barcelona. Malgrat compartir grup d'edat, les infàncies es viuen en el si de famílies que pertanyen a classes socials amb socialitzacions i oportunitats molt desiguals que empitjoren en situació de pobresa i privació. En segon lloc, descriurem la magnitud i l'evolució de la pobresa infantil a la ciutat de Barcelona comparada amb altres ciutats i territoris. En tercer lloc, presentarem la intensitat amb què es viu la pobresa infantil a la ciutat posant el focus en la fracció de pobresa severa atesa pels serveis socials. Finalment, analitzarem fins a quin punt les transferències socials i la política redistributiva de l'Estat, la comunitat autònoma i la ciutat són capaces o no de reduir la pobresa infantil, sobretot la pobresa extrema des de l'àmbit local.

1. La polarització social entre les infàncies a Barcelona

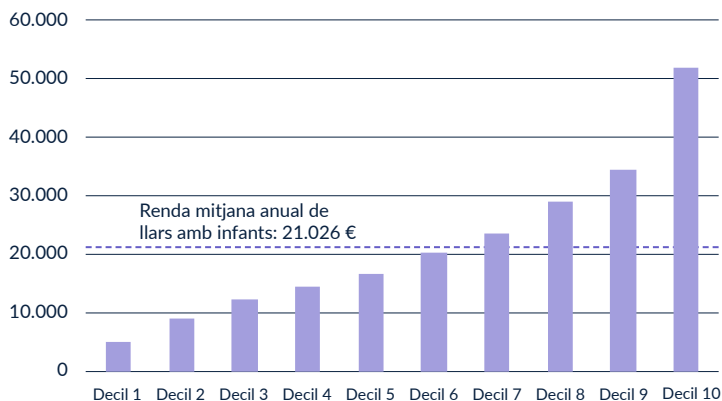
La població d'infants i adolescents a la ciutat de Barcelona tan sols representa el 15,1% dels residents a la ciutat (un punt més en relació amb el 2007), mentre que el segment

de persones més grans de 65 anys suma ja el 21,5% de tota la població. Tot i que la ciutat va envellint, en una de cada quatre llars hi viuen infants i adolescents de fins a 17 anys. El 2018 vivien a la ciutat 245.573 infants i adolescents d'entre 0-17 anys, el 67% dels quals són nens i nenes d'entre 0-11 anys, i el 33% restant són adolescents d'entre 12-17 anys (IIAB, 2019).

La renda mitjana per unitat de consum de la població 0-17 anys de Barcelona és de 21.026 euros anuals i suposa un 6% menys respecte al nivell mitjà de la renda disponible dels residents d'entre 18-64 anys. Tenir fills menors a càrrec és un sobrecost que resta renda disponible i pot conduir a la pobresa de les llars en situacions sobrevingudes o *shocks* massius com va ser la Gran Recessió. Però no podem parlar d'una infància en singular, homogènia i uniforme, sinó de diferents infàncies que creixen i es desenvolupen molt condicionades per la desigualtat dels recursos, rendes i capitals culturals i socials dels seus nuclis familiars. De fet, el decil de llars amb infants de major renda (decil 10) multiplica per 10,3 la renda disponible del decil de llars més pobres amb infants (decil 1), segons dades de les Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV 2016-2017) (gràfic 1).

El més preocupant és que hi ha més polarització socioeconòmica entre els infants de la ciutat per l'augment desproporcionat de la renda del decil superior respecte a la resta, sense que hagin baixat els ingressos dels decils inferiors que és el que va ocórrer durant la Gran Recessió (IERMB, 2018). Els infants i adolescents del 10% de major renda han millorat la seva posició benestar amb un 60% més de renda disponible que la renda mitjana de llars amb

Gràfic 1. Rendes mitjanes anuals de les llars amb població infantil (0-17 anys). Barcelona, 2016-2017

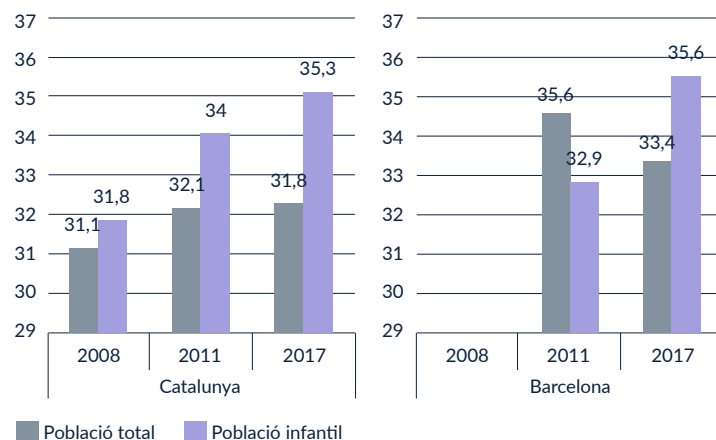

Font: Institut Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB), Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (dades provisionals), a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

població infantil. És una tendència preocupant —si es confirma en posteriors enquestes de condicions de vida— per tres motius: a) és contrària a la pauta d'estratificació del conjunt de la ciutat on la desigualtat de rendes s'ha moderat en el període 2011-2017; b) la desigualtat entre els infants a la ciutat és més gran el 2017 que la desigualtat de la resta de la població resident de més de 18 anys i c) la desigualtat entre infants i adolescents de Barcelona és superior a la del conjunt de Catalunya, cosa que no passava el 2011 (gràfic 2).

En primer lloc, el 2011 l'índex de Gini de desigualtat¹ entre els infants de Barcelona era de 32,9, i el 2017 va arribar a 35,6. Mentre que la desigualtat del conjunt de la població total s'ha reduït a la ciutat un 3,4%, en el mateix període la desigualtat entre els infants barcelonins s'ha incrementat un 8,2%. Aquest repunt, tal com veurem, no es tradueix en una taxa més alta de pobresa infantil a la ciutat, sinó

Gràfic 2. Índex de Gini de desigualtat de renda disponible. Població infantil (0-17 anys) i població total. Catalunya i Barcelona, 2008-2011-2017

Font: Idescat i Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2019).

que aquesta ha baixat un 4% entre el 2011 i el 2017. És una bona notícia a mitges, atès que a la ciutat no augmenta la pobresa per baix sinó que s'incrementa la desigualtat per dalt amb un decil superior que pren un avantatge sideral respecte a l'anterior decil i a la mitjana.

En segon lloc, el 2011 la desigualtat entre infants a la ciutat era més moderada (32,9) que la registrada en la resta de llars amb residents més grans de 18 anys (34,6). Però el 2017 la situació s'ha invertit, i hi ha més desigualtat infantil (35,6) que desigualtat entre la resta de residents (33,4). Mentre que la resta de població de la ciutat s'ha

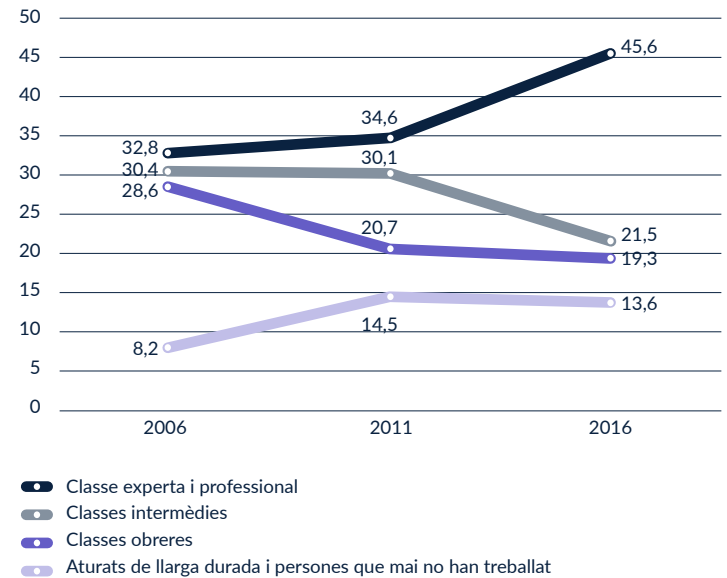
1. L'índex de Gini és una mesura de la desigualtat expressada com a coeficient entre 0 i 1, en què 0 es correspon amb la igualtat absoluta (tots els individus tenen els mateixos ingressos) i 1 es correspon amb la desigualtat absoluta (un individu acumula tots els ingressos i la resta de persones no té cap ingrés). També es pot expressar en una escala 0-100.

beneficiat en major grau d'una recuperació econòmica més distribuïda, en l'etapa postcrisi les llars amb infants i adolescents s'han fet desiguals i polaritzat encara més.

En tercer lloc, el 2011 la desigualtat entre infants era superior al conjunt de Catalunya respecte a la ciutat de Barcelona, però el 2017 és a la inversa, i se supera per poc la mitjana catalana. L'aparent paradoxa és que la ciutat de Barcelona s'ha mostrat davant el cicle recessiu més resilient que el conjunt de Catalunya i n'ha actuat com a motor econòmic (Sarasa *et al.*, 2013). No obstant això, la recuperació econòmica que es registra a la ciutat des del 2013 ha moderat la taxa de pobresa infantil però ha augmentat la desigualtat entre els infants i adolescents.

La polarització entre les infàncies a la ciutat de Barcelona es visualitza en el gràfic 3, que mostra el canvi en l'estratificació social de les famílies amb menors a càrrec entre el 2006 i el 2016. És una bona fotografia de les classes socials, on la infància i adolescència creix i se socialitza, i de com ha variat la seva composició en paral·lel al canvi sociodemogràfic de la ciutat. La població infantil es reparteix el 2006 en tres grans classes socials d'una manera bastant equitativa i amb un petit subgrup de famílies amb progenitors en atur de llarga durada i en exclusió laboral (8,2%). Al llarg de la dècada es confirma la polarització de les infàncies per l'augment del pes de les famílies de classe experta i professional en 13 punts i el descens paral·lel del pes de les famílies amb infants de les classes intermèdies (-8,9 punts), i també el decreixement del pes de les famílies de classe obrera (-9,3 punts). Alhora, els efectes de la crisi fan que la proporció de les famílies en situació d'inactivitat, exclusió laboral o atur perllongat s'incrementin en 5,4 punts.

Gràfic 3. Classe social de les famílies amb infants i adolescents. Barcelona, 2006-2011-2016

Font: Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (IERMB).

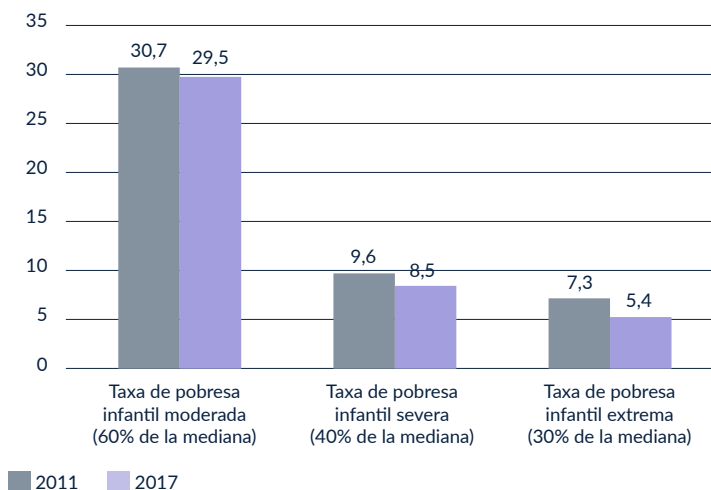
En resum, les infàncies de la ciutat s'han polaritzat per una combinació concatenada de factors *gentrificadors* que han expulsat famílies i parelles joves amb infants (o abans de tenir-los) cap a l'àrea metropolitana a la recerca de preus d'habitatge més assequibles i que, alhora, han fet reduir la fecunditat entre part de les classes intermèdies i obreres en la dècada 2006-2016. La distribució equitativa de la infància abans de la crisi per classe social s'ha transmutat en una polarització d'infàncies i una desigualtat més gran en l'oportunitat de tenir fills o filles a la ciutat de Barcelona, que deixa les rendes mitjanes i baixes amb un desavantatge clar. Tenir fills a la ciutat va pel camí de convertir-se en un privilegi.

2. Evolució de la pobresa infantil a Barcelona

L'augment de la desigualtat entre els infants contrasta amb la lleugera reducció de les taxes de pobresa infantil a Barcelona que s'ha produït entre el 2011 i el 2017. La darrera dada disponible de la taxa de pobresa moderada és del 29,5% (gairebé un 4% menys que el 2011). Correspon a 72.317 infants i adolescents que estan per sota del llindar de la pobresa establert en 14.459€ anuals per una llar composta per un adult i un menor o bé per sota d'un llindar de 20.020€ si es tracta d'una llar biparental amb un fill o filla menor de 18 anys. Barcelona representa el 18,7% de tota la infància en situació de pobresa moderada de Catalunya el 2017.

Entre el 2011 i el 2017, la taxa de pobresa severa (40% de la mediana d'ingressos de les llars de la ciutat) s'ha reduït fins al 8,5% i suma 20.837 menors a la ciutat. Engloba

Gràfic 4. Taxa de risc de pobresa infantil moderada, severa i extrema. Barcelona, 2011-2017

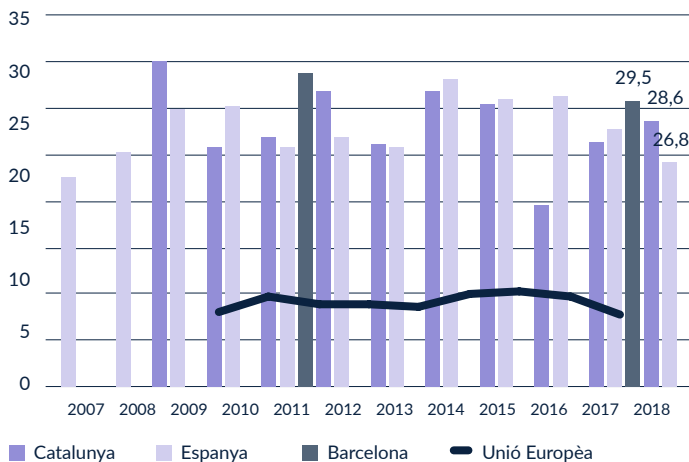
Font: Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (IERMB).

les llars amb ingressos per sota de 9.639€ anuals si és monoparental amb un infant o per sota de 13.347€ si és una llar biparental amb un menor o adolescent. La mitjana de pobresa severa d'Espanya i de Catalunya és més alta (15%) que a Barcelona, la qual cosa indica l'efecte expulsor que té la ciutat per irradiar la pobresa severa cap a l'entorn metropolità amb lloguers i costos més assequibles per a les famílies amb infants. El pou més advers de la pobresa extrema (30% de la mediana d'ingressos) ha baixat el 2017 en relació amb el 2011 un 26% fins al 5,4%. Sumen 13.237 infants que malviuen per sota de 7.230€ anuals si són llars monoparentals amb un menor, o per sota de 10.010€ si correspon a una llar biparental amb un infant.

La taxa de pobresa moderada a Barcelona entre el 2011 i el 2017 podríem dir que s'ha estancat entorn del 30%. Són 10 punts més en relació amb la mitjana europea (gràfic 5) i està per sobre també de la mitjana de Catalunya i de l'espanyola (2,7 punts més). Aquestes taxes són extremadament altes i no reverteixen encara que la recuperació de l'ocupació sigui molt intensa si no es constitueixen noves prestacions i transferències socials que alleugereixin els costos de criança a la ciutat. Creure que hi haurà una reducció significativa de la pobresa infantil amb la creació d'ocupació és una ficció ingènua i compassiva que exigeix les polítiques redistributives de l'Estat i de la comunitat autònoma de la seva responsabilitat a l'hora d'igualar les condicions de partida de la infància. Tal com veurem, el paper dels poders locals és complementari però efectiu per reduir la pobresa infantil extrema.

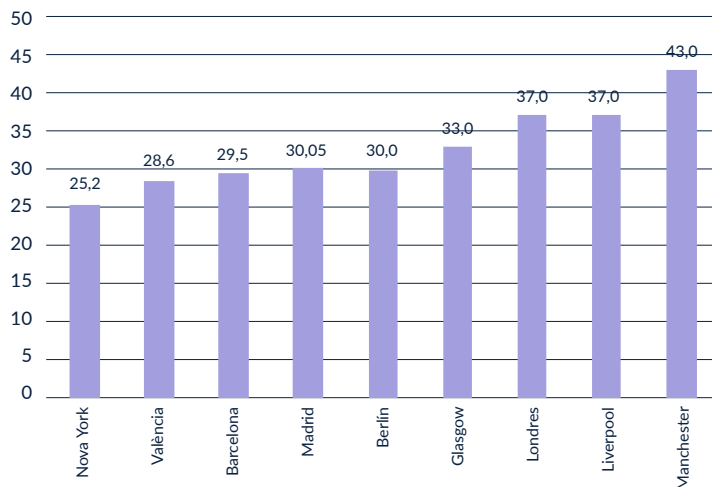
En el gràfic 6 podem comprovar com Barcelona se situa en una taxa de pobresa infantil comparable a la de Madrid

Gràfic 5. Evolució de la taxa de pobresa infantil. Unió Europea, Espanya, Catalunya i Barcelona, 2007-2018

Font: Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017 (IERMB).

Gràfic 6. Taxa de pobresa infantil comparada per ciutats (2017)

Font: IERMB, Alt Comissionat contra la Pobresa Infantil, Banc de Dades de l'Ajuntament de Madrid, *United States Census Bureau*, *Hartz IV Data* i *End Child Poverty*.

i Berlín, però allunyada de la taxa més moderada que registra la ciutat de Nova York (25,2%). Alhora, Barcelona no s'acosta a ciutats com Londres (37%) o Manchester (43%) amb taxes elevades, tot i el paquet de prestacions socials que permet la legislació nacional i local britànica.

3. Intensitat de la pobresa i privacions vitals que pateixen els infants

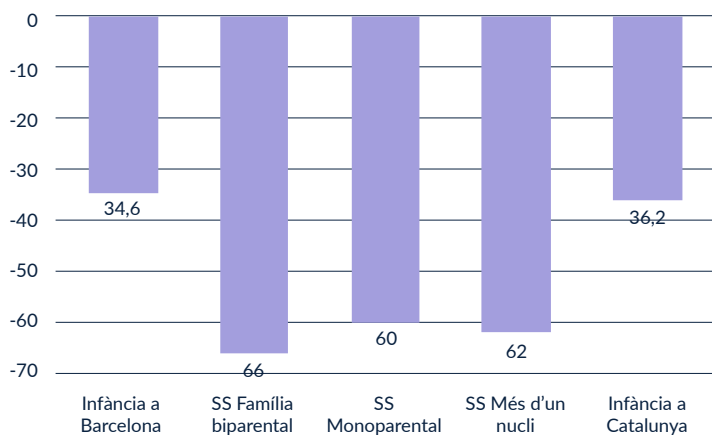
La polarització social entre les infàncies de Barcelona encara es fa més palesa si ens endinsem en la pobresa com a privació de benestar i com a experiència desqualificant que resta oportunitats i drets als nens i adolescents que la pateixen. Per fer-ho, analitzem la bretxa o intensitat de la pobresa i la privació material severa de la població infantil afegint-hi també un focus més específic en les llars amb infants ateses pels centres de serveis socials de la ciutat².

Tal com recull l'estat de recerca a Catalunya, la ressaca de la crisi del període 2008-2015 ha empobrit un 31% la renda dels catalans més pobres (quintil 1) fent-los encara més pobres (Marcos i Ubrich, 2017). Per capturar la gravetat de l'experiència de pobresa, hem de calcular-ne la intensitat, és a dir, el grau de pobresa dels pobres o la distància relativa en què s'acosten o se separen del llindar de pobresa que els permetria deixar de ser pobres³. Com més gran sigui

2. A partir de l'Enquesta de condicions de vida a usuaris de serveis socials (ECVUSS) del 2016 que té una mostra composta per 6.623 llars, i d'aquestes, 3.059 corresponen a llars amb infants menors de 18 anys. El total d'infants que formen part de la mostra és de 5.827 (Martínez-Celorrio i Marín, 2019).

3. La intensitat de la pobresa admet diversos procediments de mesura. Mostra la distància entre la mediana dels ingressos equivalents (o per unitat de consum) de la població en risc de pobresa i el llindar de pobresa. S'expressa en termes percentuals en relació amb el llindar.

Gràfic 7. Intensitat de la pobresa de la infància i de les famílies amb infants ateses per serveis socials (SS) (2016) segons tipus de llar. Barcelona i Catalunya, 2017

Font: Idescat i Martínez-Celorrio i Marín (2019).

la distància del llindar (expressada en percentatge [%]), més intensa serà la pobresa i més cristal·litzaran les seves formes més severes. La renda de les llars pobres amb infants a Barcelona està un 36,2% allunyada del llindar per deixar de ser pobre. És una bretxa força similar a la del conjunt d'infants de Catalunya (36,2%) i de la d'Espanya (36,5%).

Ara bé, si posem el focus en el grup de cua de renda més baixa que normalment no és ni capturat ni entrevistat en les mostres de les enquestes genèriques, comprovem com les famílies amb infants ateses pels serveis socials de la ciutat de Barcelona estan molt més enfonsades en la pobresa que el total de la infància en situació de pobresa. A partir de les dades de l'ECVUSS del 2016, sabem que la bretxa de la pobresa entre les famílies biparentals ateses per serveis socials és del 66%, per a les llars amb més d'un nucli és del 62% i per a les llars monoparentals assistides

a serveis socials és del 60%. Parlem de situacions extremes que enfonsen en el pou de la pobresa més severa i extrema de 4.690 infants i adolescents a Barcelona. El que no sabem encara és fins a quin punt és una pobresa severa persistent per als infants ni quant de temps s'experimenta ni quines entrades i sortides se'n produeixen i per què. Parlem, doncs, d'una pobresa molt intensa i allunyada de la sortida per deixar de ser pobre.

Entre els progenitors de llars amb infants ateses per serveis socials (SS), el 29% han nascut a Catalunya, el 6% a la resta d'Espanya, el 33% a països llatinoamericans i el 18% a països del Magreb. Dues de cada cinc llars s'adrecen als serveis socials per informar-se de prestacions i ajuts d'habitatge. Per complementar l'ajuda demanada als serveis socials, el 72% d'aquest perfil de llars amb infants també acudeix a les entitats socials. Com més intensa és la pobresa, més s'acudeix a un nombre més elevat d'entitats. El 10% de llars ateses per serveis socials en situació de pobresa moderada són usuaris regulars de dues entitats benèfiques, però el 72% que viu en pobresa extrema acudeix a tres entitats buscant-hi aliments, roba, vals de compra o ajudes per pagar factures.

Entre les llars ateses pels serveis socials hi ha 19 punts de diferència en l'índex de privació material severa segons si tenen infants a càrrec (80%) o no en tenen (61%). Entre la mitjana de població infantil de Barcelona, el 5,2% viu en privació material severa⁴. Els sentiments estressants per haver de pagar deutes, ajustar pressupostos i buscar

4. La privació material severa es mesura segons la població i les llars que acumulen quatre dels nou ítems que apareixen a la taula 1.

recursos de supervivència generen climes familiars deteriorats per l'ansietat, redueixen les pràctiques afectives dels progenitors envers els infants i obren conflictes interns de convivència (Klose, 2012; Evans i English, 2002; Mistry, 2002). El 21% de les llars amb infants de la ciutat no es pot permetre ni una setmana de vacances i gairebé el 32% no pot atendre despeses imprevistes de 650€. La incidència de la privació material severa encara és més acusada entre les llars amb infants atesos per serveis socials amb un 37% que no pot assegurar una dieta proteica regular.

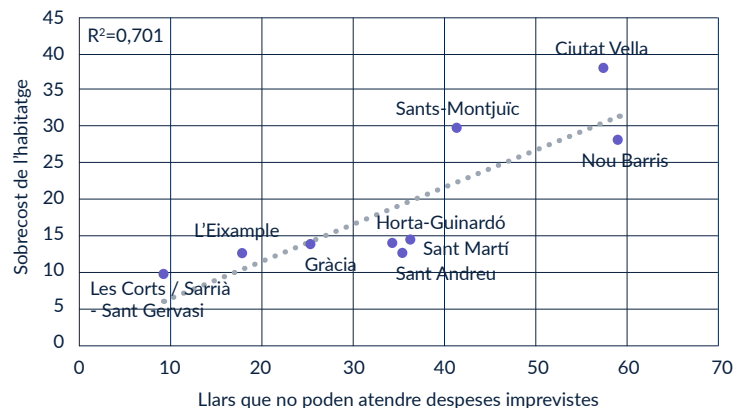
Taula 1. Indicadors de privació material severa dels infants. Barcelona, 2016

	Llars amb infants a Barcelona (%)	Llars amb infants de famílies ateses en SS (%)
1. No pot atendre despeses imprevistes (de 650 €)	31,7	98
2. No pot anar de vacances 1 setmana a l'any	21,0	93
3. No tenen o no poden tenir automòbil	--	81
4. No pot pagar sense endarrerir-se despeses d'habitatge	12,4	67
5. No pot mantenir l'habitatge a una temperatura adequada	15,0	59
6. No pot fer un àpat de carn, pollastre o peix cada dos dies	4,4	37
7. No tenen o no poden tenir rentadora	--	4
8. No tenen o no poden tenir televisor	--	3
9. No tenen o no poden tenir telèfon	--	--

Font: Martínez-Celorio i Marín (2019).

Els elevats preus de lloguer i dels subministraments bàsics (aigua, llum i gas) descompensen l'economia de les famílies amb infants atrapades en l'atur, la inactivitat i la precarietat salarial. La Unió Europea ha definit l'indicador de sobrecàrrega de l'habitatge quan la família dedica més del 40% de la seva renda als costos de l'habitatge. Per a la franja d'edat 25-39 anys, l'esforç salarial mitjà per pagar un habitatge a Barcelona és del 50%. La pujada dels preus del lloguer en el període 2013-2017 ha estat del 28,7% a la ciutat de Barcelona, segons dades de l'Idescat. Cal recordar que la taxa de sobrecàrrega per als llogaters a preu de mercat de la ciutat de Barcelona és del 43% (Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona, 2018). A França la taxa de sobrecàrrega dels llogaters a preu de mercat és del 16,5%; a Alemanya, del 23%, i la mitjana de la Unió Europea és del 28% (OECD, 2017). La contenció dels preus del lloguer i la pujada gradual del salari mínim són dues condicions clau per afeblir i reduir l'elevada taxa de pobresa infantil.

Gràfic 8. Correlació entre el sobrecost de l'habitatge i llars que no poden atendre despeses imprevistes. Població infantil per districtes. Barcelona, 2017

Font: IERMB (2019).

El gràfic 8 mostra la correlació significativa entre un indicador de privació material severa i el sobrecost de l'habitatge segons els districtes de la ciutat. El sobrecost habitacional gairebé afecta 4 de cada 10 infants al districte de Ciutat Vella i el 30% als districtes de Nou Barris i Sants-Montjuïc. En termes territorials més específics, el 72% dels casos atesos als centres de serveis socials de Franja Besòs i de Ciutat Meridiana - Torre Baró corresponen a famílies amb infants. Tret de Sarrià - Sant Gervasi, cap districte baixa d'una incidència del 30% de famílies amb infants del total de casos atesos per serveis socials. Parlem, doncs, d'un fenomen de *lleopardització* de la pobresa infantil severa que és més dispersa i estesa a tota la ciutat del que es pensa i es percep en l'imaginari quotidià.

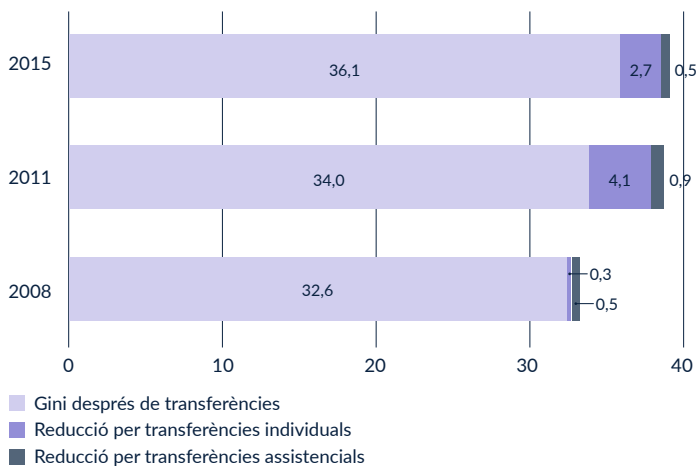
4. Polítiques de transferències socials per sortir de la pobresa infantil

Catalunya i Espanya comparteixen un règim mediterrani de benestar amb un universalisme que és fragmentari i incomplet caracteritzat pel gran pes de les famílies en l'atenció a la petita infància, la dependència o els treballs de cura. És un model familiarista que combina l'esquema universalista (educació, sanitat i pensions) amb prestacions contributives de tipus bismarckià (seguretat social), que protegeix les trajectòries laborals estables i de llarga cotització (Martínez-Celorio, 2015; Moreno, 2014). Parlem d'un model de benestar que és garantista en la cobertura però amb quanties modestes tant en les prestacions de titularitat individual derivades de la cotització (pensions i prestacions d'atur) com en les prestacions assistencials independents de la cotització laboral prèvia (beques, ajuts d'urgència social, Renda mínima d'inserció, etc.).

A partir de l'explotació que han fet de l'ECV-2016, Marcos i Ubrich (2017) destaquen que el 14% dels infants catalans es beneficia d'alguna forma de prestació, ajut o beca directa. S'hi ha d'afegir un 31% de familiars que conviuen a la mateixa llar i que reben prestacions d'atur, pensions i altres transferències socials que depenen de diferents administracions (estatal, autonòmica o local). Degut al model mediterrani de benestar i les seves insuficiències, la capacitat de totes les prestacions socials per reduir la desigualtat de renda a les llars on viuen infants és molt reduïda arreu d'Espanya i també a Catalunya (Marcos i Ubrich, 2017; Fernández, 2015; Martínez-Celorio, 2015).

La reducció de l'índex de Gini de desigualtat infantil durant la crisi ha estat modesta i molt lligada a les prestacions d'atur que gradualment s'han anat esgotat. La reducció per transferències assistencials, on hi trobem els poders

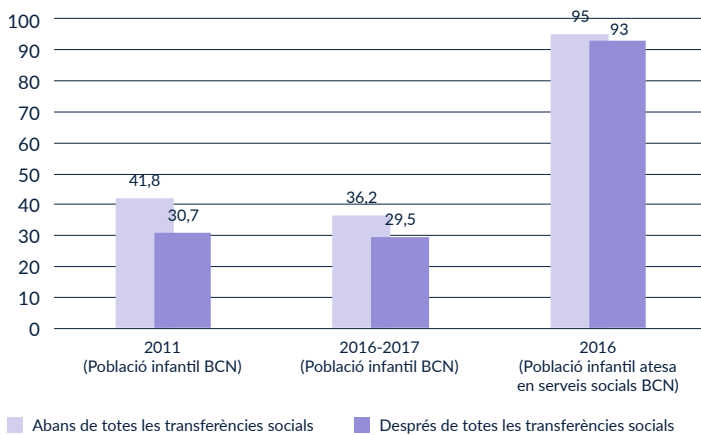
Gràfic 9. Reducció per transferències socials de l'índex de Gini de desigualtat infantil. Catalunya, 2008, 2011 i 2015.

Font: Marcos i Ubrich (2017).

locals amb els ajuts d'emergència, ha estat mínima malgrat que les polítiques socials municipals fan de frontissa entre les prestacions de l'estat del benestar i la ciutadania més vulnerable. La capacitat reductora de la pobresa infantil, en canvi, és més intensa però gràcies al pes de les prestacions d'atur, atesa l'absència de prestacions universals i desgravacions significatives que compensin el cost de criança (Fernández, 2015).

Gràfic 10. Capacitat reductora de la taxa de pobresa infantil. Barcelona.

Font: Martínez-Celorrío i Marín (2019).

La distribució primària de la renda generada pel mercat de treball va fer que la taxa de pobresa infantil arribés el 2011 al 41,8%, i que quedés reduïda després de totes les transferències socials al 30,7% el 2016-2017. És una reducció de la taxa del 26% que el 2016-2017 s'ha moderat a un decreixement del 18% per l'esmentat exhauriment i descens de les prestacions d'atur. En canvi, la capacitat reductora de la pobresa infantil entre les famílies amb infants ateses pels serveis socials és exigua, de tan sols 2 punts (un 2,1%). No obstant això, cal destacar que els ajuts

assistencials i d'emergència social redueixen un 17% la taxa de pobresa extrema d'aquest col·lectiu (Martínez-Celorrío i Marín, 2019). En aquesta disminució hi ha intervingut de manera directa el programa municipal Fons extraordinari d'ajuts d'emergència social per a infants de 0 a 16^s (Blasco i Todeschini, 2017).

En despesa específica per combatre la pobresa infantil, l'Ajuntament es gasta anualment més de 50 milions d'euros sense comptar-hi ni despeses en habitatge per a famílies ni subvencions a entitats per a programes per a la infància (Torrens, 2019). Cal tenir en compte que aquesta quantitat és inferior a la meitat de les estimacions fetes amb dades de l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT) que es necessitarien per cobrir la pobresa relativa extrema de les famílies amb menors i que serien 121 milions.

Conclusions

Créixer en famílies que viuen en la pobresa severa té seqüeles de llarg termini que condicionaran les trajectòries i les oportunitats vitals dels infants, la qual cosa donarà lloc a la reproducció o transmissió intergeneracional de la pobresa i l'exclusió (Flores, 2016; Waldfogel i Washbrook, 2011; Field, 2010). El 72% del problema monetari de la pobresa a Barcelona té com a causa del cost de l'habitatge. Són 8 punts més que a Catalunya i 18 punts més que a la mitjana espanyola (Torrens, 2019). Tant la regulació dels preus de lloguer com la regulació del salari mínim i la limitació de la precarietat laboral són competències de

5. Programa iniciat el 2015 des del govern de l'alcalde Xavier Trias i que s'ha mantingut i reforçat amb l'alcaldesa Ada Colau. Consisteix en una prestació de 100 euros mensuals per cada infant d'entre 0 i 16 anys que es trobi en situació de risc social.

L'Estat que no acaben de decidir-se i estressen la resiliència forçada dels poders locals per reduir la desigualtat i la pobresa infantil. Cal un nou marc de governança multinivell en què la política redistributiva estatal i autonòmica faciliti l'accés a l'habitatge públic, prestacions universals per fill a càrrec d'una quantia més elevada i educació infantil i serveis gratuïts per als nivells baixos de renda, sense oblidar el foment de l'ocupació femenina digna i de qualitat (Esping Andersen i Palier, 2010).

El cost de la pobresa infantil a Espanya s'estima entorn del 5% del PIB⁶, en la línia del que s'ha calculat en altres països com ara els Estats Units⁷. És un cost extremadament alt que afebleix no tan sols el creixement econòmic o la productivitat del talent a mitjà termini, sinó que també erosiona la cohesió social i, fins i tot, el bon funcionament de tota democràcia. Malgrat que s'ha formulat un enfocament de drets dels infants que els protegeix de tota adversitat, desprotecció i abús, encara perdura força una concepció segons la qual el benestar dels infants correspon exclusivament a les seves famílies i no s'adverteix que és una responsabilitat del conjunt de la societat i de les polítiques públiques, tal com assenyala la Convenció dels drets dels infants.

Des de mitjans dels anys noranta sabem que les altes taxes de pobresa infantil s'han estancat en els països i les ciutats del nostre entorn (Flaquer, 2006; Field, 2010). La Gran Recessió (2008-2013) el que ha fet és augmentar-les fins a taxes escandaloses com a conseqüència de l'empobriment, la devaluació salarial, l'elevat preu de l'habitatge i altres costos de la criança infantil. La crisi ha posat en evidència no tant les deficiències de les persones sinó els dèficits

de polítiques que no han sabut anticipar-se als grans canvis i prevenir l'exposició a la vulnerabilitat social ja advertida davant l'auge de la societat del coneixement des de finals dels anys noranta. Sabem molt més que mai sobre pobresa infantil, però ja és hora de prendre grans decisions redistributives i predistributives que reactivin l'ascensor social (Martínez-Celorio, 2017). Els poders públics han de tenir un paper preventiu (*ex ante*) més eficaç contra les desigualtats o hauran d'exercir un paper redistributiu (*ex post*) molt condicionat per la desigualtat que no hagin estat capaços de reduir en la distribució primària de la renda.

La inversió en polítiques socials i educatives destinades a la infància i l'adolescència és el principal instrument de redistribució, és a dir, de prevenció i compensació de les desigualtats socials d'origen. Una redistribució que s'ha d'executar des d'un enfocament multinivell i transversal que superi l'assistencialisme d'emergència que li ha tocat fer als poders locals davant d'una pobresa infantil que s'ha cristal·litzat com un problema estructural. En definitiva, cal aplicar la recomanació 2013/112 de la Comissió Europea titulada "Invertir en la infància: trencar el cicle dels desavantatges" i enfocar la lluita contra la pobresa i exclusió infantil des del punt de vista dels drets de la infància que recullen els tractats internacionals. Per això, cal fer el desplegament íntegre de la Llei d'infància aprovada el 2010 i dotar-la de pressupost, a més d'estendre la Renda garantida de ciutadania (RGC) sense dilació i acomplir les recomanacions de l'Informe sobre els drets dels infants (2014) elaborat pel síndic de greuges entorn

6. SAVE THE CHILDREN, 2019.

7. H. J. HOLZER et al., 2007.

dels incompliments de les administracions públiques que coarten els drets dels menors.

Bibliografia

BLASCO, J.; TODESCHINI, F. (2017). *Avaluació del Fons extraordinari per ajuts d'urgència social de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Ivàlua.

ESPING&ANDERSEN, G.; PALIER, B. (2010). *Los tres grandes retos del estado del bienestar*. Barcelona: Ariel.

EVANS, G. W.; ENGLISH, K. (2002). "The Environment of Poverty: multiple stressor exposure, psychophysiological stress, and socioemotional adjustment". *Child Development*, núm. 73, 4, p. 1238-1248.

FERNÁNDEZ, G. (coord.); AGUILAR, M.; ARRIBA, A.; AYALA, L.; ZALAKAIN, J. (2015). *Hacia un sistema más inclusivo de garantía de rentas en España: diferentes alternativas de desarrollo*. Madrid: Fundación FOESSA.

FIELD, F. (2010). *The Foundation Years: preventing poor children becoming poor adults. The report of the independent review on poverty and life chances*. Londres: Cabinet Office.

FLAQUER, L.; ALMEDA, E.; NAVARRO-VARAS, L. (2006). *Monoparentalitat i infància*. Barcelona: Fundació "La Caixa". (Estudis Socials; 20)

FLORES, R. (coord.) [et al.]. (2016). *La transmisión intergeneracional de la pobreza: factores, procesos y propuestas para la intervención*. Madrid: Fundación FOESSA. (Colección de Estudios)

HOLZER, H. J. [et al.] (2007). *The Economic Costs of Poverty in the United States: Subsequent Effects of Children Growing Up poor*. Washington DC: Center for American Progress.

IERMB - INSTITUT D'ESTUDIS REGIONALS I METROPOLITANS DE BARCELONA (2018). *Pobresa i infàncies desiguals a la ciutat de Barcelona*. Barcelona, Observatori 0-17 BCN.

IIAB - INSTITUT INFÀNCIA I ADOLESCÈNCIA DE BARCELONA (2019). *Dades clau d'infància i adolescència a Barcelona 2018*. Barcelona, Observatori 0-17 BCN.

KLOSE, P.; KLOSE, M. (2012). *Crisi i pobresa infantil a Catalunya*. Barcelona: UNICEF Catalunya.

MARCOS, L.; UBRICH, T. (2017). *Desheredados. Desigualdad infantil, igualdad de oportunidades y políticas públicas en España*. Madrid: Save the Children.

MARTÍNEZ CELORRIO, X.; MARÍN SALDO, A. (2019). *Les condicions de vida de les famílies amb infants i adolescents ateses pels serveis socials de Barcelona amb problemàtiques d'extrema complexitat*. Barcelona, Observatori 0-17 BCN de l'Institut Infància i Adolescència de Barcelona.

MARTÍNEZ-CELORRIO, X. (2017). "Crisis y movilidad social: cómo reactivar el ascensor social". A: Zalakain, J.; Barragué, B. *Repensar las políticas sociales: redistribución e inversión social*. Madrid: Grupo 5.

MARTÍNEZ-CELORRIO, X. (2015). "Buena redistribución y mejor redistribución contra las desigualdades". A: ESADE, *Índice de confianza social 2014*, p. 110-119. Barcelona: ESADE.

MISTRY, R.; VANDEWATER, E.; HUSTON, A.; MCLOYD, A. (2002). "Economic Well-Being and Children's Social Adjustment: The Role of the Family process in an Ethnically Diverse Low-income Sample". *Child Development*, vol. 73, núm, 3, p. 935-951.

MORENO, L. (2014). *La Europa asocial*. Barcelona: Península.

OECD (2017). *Affordable Housing Database* [Consulta: 6 març 2018]

SARASA, S.; PORCEL, S.; NAVARRO-VARAS, L. (2013). "L'impacte social de la crisi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a Catalunya". *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, núm. 56, p. 10-88.

SAVE THE CHILDREN (2019). *El futuro donde queremos crecer. Las políticas públicas esenciales para el bienestar de la infancia*. Madrid: Save the Children España.

SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA (2014). *Informe sobre els drets dels infants*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.

TORRENS, L. (2019). "El duro combate contra la pobreza y la exclusión social en Barcelona". *Barcelona Societat* [Barcelona, Observatori Social de Barcelona], núm. 23, p. 10-35.

WALDFOGEL, J.; WASHBROOK, E. (2011). "Early Years Policy". *Child Development Research*. London: LSE Research Online, p. 1-12.